

Thema

De Heilige Geest woont in ons

A.N. Hendriks

De aanleiding om te schrijven over de inwoning van de Heilige Geest ligt in een bijdrage van de hand van professor W. van 't Spijker in de bundel die professor J.W. Maris bij zijn afscheid van de Theologische Universiteit Apeldoorn ontving en die al meer onze aandacht kreeg.¹

Van 't Spijker geeft een interessante weergave van de exegese van Romeinen 8:9-11, zoals we die bij enkele belangrijke theologen uit de tijd van de Reformatie en uit die van de vroege gereformeerde orthodoxie tegenkomen. Zijn bijdrage vormde voor mij de aanleiding om met de lezers van ons blad eens wat breder stil te staan bij wat het betekent als de apostel Paulus ons verkondigt dat de Heilige Geest *in ons woont*. Op de bijdrage van professor Van 't Spijker kom ik nog terug.

De oude bedeling

Willen we de rijkdom van de inwoning van de Geest goed verstaan, dan is het nodig die te zien tegen de achtergrond van de oude bedeling. Wanneer Johannes aantekent: 'want de Geest was er nog niet, omdat Jezus nog niet verheerlijkt was' (Joh. 7:39), wil dit niet zeggen dat de Heilige Geest onder de oude bedeling niet werkzaam was in de harten en levens van Gods kinderen. Ook onder Israël was Hij het die mensen vernieuwde en gehoorzaam maakte. Wanneer Zondag 25 op de vraag: 'Waar komt dit geloof vandaan?' antwoordt: 'Van de Heilige Geest die het geloof in ons hart werkt door de verkondiging van het heilig evangelie...', geldt dat ook voor de oudtestamentische tijd. Het is niet toevallig dat David in Psalm 51 met het oog op een rein hart en een vaste geest bidt dat God zijn Geest niet van hem wegneemt.

Ook Israël ondervond het heiligende werk van Gods Geest. De dichter van Psalm 143 vraagt: 'uw goede Geest geleide mij in een effen land.' In Nehemia 9 horen we dat de Here Israël vermaande door zijn Geest en het zijn Geest gegeven had. En in Haggai 2 dat Gods Geest in Israëls midden stond. Zo gaan we begrijpen dat in Jesaja 63:10 de klacht klinkt: 'Maar zij waren weerspanning en bedroefden zijn Heilige Geest.' Israëls ongehoorzaamheid was in wezen niets anders dan een krenken van Hem die geloof en gehoorzaamheid wilde werken.

Opvallend is dat we nergens in het Oude Testament lezen dat de Heilige Geest *woonde* in de harten van de gelovige Israëlieten.² We horen wel dat de Geest 'in hun binnenste' gegeven was (Jes. 63:11), 'in het midden' van Israël stond (Hag. 2:6), maar niet dat Hij in de harten woning had gemaakt. Wanneer Paulus het in Romeinen 8 heeft over de Geest 'die in u woont' en in Efeziërs 2 de gemeente een 'woonstede van God in de Geest' noemt, dan is dat onmiskenbaar iets *nieuws* ten opzichte van de oude bedeling. We kunnen spreken van een *heilshistorische voortgang*. Dankzij het werk van de Here Jezus is sinds Pinksteren de Geest komen *wonen* in de harten van Gods kinderen.

God wil wonen onder zijn volk

Dat we de heilsgeschiedenis niet uit het oog mogen verliezen, leert Paulus ons in 2 Korintiërs 7:1, waar hij wijst op 'de beloften' die wij als nieuwtestamentische gelovigen mogen bezitten.

Direct daarvoor noemt hij de gemeente ‘een tempel van de levende God’ en geeft als bewijs daarvoor een mozaïek van teksten uit het Oude Testament die spreken over het *wonen* van God onder zijn volk.

Het is opvallend hoezeer dat wonen in het Oude Testament aandacht krijgt. Zelfs heel de bevrijding van Israël uit Egypte staat daarop gericht. We lezen immers in Exodus 29:46: ‘Ik ben de HERE uw God, die u uit het land Egypte heb geleid, *opdat* Ik in uw midden zou wonen.’ De Here wil onder zijn volk woning maken. Daarom moet het de tabernakel inrichten: ‘En zij zullen Mij een heiligdom maken en Ik zal in hun midden wonen’ (Ex. 25:8). Wanneer later door Salomo de tempel wordt gebouwd, komt datzelfde motief terug. Salomo moet aan het werk vanwege het woord dat de Here tot zijn vader David sprak: ‘Ik zal te midden van de Israëlieten wonen en mijn volk Israël niet verlaten’ (1 Kon. 6:13). Jeruzalem is dan ook de stad waar de Here voor altijd woont (1 Kron. 23:25) en Sion de berg waarop Hij zijn woning gevestigd heeft (Ps. 74:2).

Met tabernakel en tempel vervult de Here zijn belofte: ‘Ik zal in uw midden wandelen en u tot een God zijn en gij zult Mij tot een volk zijn’ (Lev. 26:12).

Maar hoe rijk Israël ook mocht zijn met Gods woning in zijn midden, tabernakel en tempel verkondigden tegelijk het onvolmaakte van die weelde. Want er bleef een geduchte *afstand*. God troonde boven het verzoendeksel achter zware voorhangsels. En die barrières bleven de hele oudtestamentische tijd door bestaan. God woonde bij zijn volk, maar wel op een eigen terrein, dat slechts door priesters betreden mocht worden. Tekenend voor het gebrekkige van de oude bedeling is dat slechts de hogepriester – en dat maar een keer per jaar – tot Gods troon mocht naderen, in het binnenste heiligdom. Daarmee gaf – zo zegt Hebr. 9:8 – de Heilige Geest aan dat de weg naar het heiligdom nog niet openlag. Het wonen van de Here onder zijn volk kende nog beperkingen. Er was nog geen sprake van dat Hij woonde in de harten van zijn kinderen en Israël zelf zijn tempel mocht zijn.

De rijkdom van de nieuwe bedeling

Paulus noemt in 2 Korintiërs 6:16 *de gemeente* ‘de tempel van de levende God’ en in 1 Korintiërs 3:16 zelfs iedere gelovige ‘Gods tempel’. Daarin zien we de heilshistorische voortgang ten aanzien van dat wonen van God onder zijn volk. De voorhangsels zijn gescheurd door het offer van de Here Jezus (vgl. Mat. 27:51). Alle afstand is verleden tijd. Het werk van Christus heeft het mogelijk gemaakt dat ‘de beloften’ waarop Paulus wijst in 2 Korintiërs 7:1, een ongekende vervulling ontvangen. Nu komt de Here werkelijk wonen bij en in zijn kinderen. De belofte van Christus: ‘Indien iemand Mij liefheeft, zal hij mijn woord bewaren en mijn Vader zal hem liefhebben en Wij zullen tot hem komen en bij hem wonen’ (Joh. 14:23), wordt realiteit.

Uit het Nieuwe Testament blijkt dat het met name *de Heilige Geest* is door wie de Here bij ons inwoont. Paulus noemt de gelovige Gods tempel en wijst dan veelzeggend op ‘de Geest van God die in u woont’ (1 Kor. 3:16). En hij verkondigt dat de gelovigen in Christus gebouwd worden ‘tot een woonplaats van God in de Geest’ (Ef. 2:22). De gemeente is een heilige woning van God doordat de Heilige Geest in haar woont. Ook in Romeinen 8 vinden we die koppeling wanneer Paulus het tot twee keer toe heeft over ‘de Geest die in u woont’ (Rom. 8:9 en 11).

Er woont maar niet een goddelijke kracht in ons als nieuwtestamentische gelovigen, maar *God zelf* woont in ons. Niemand minder dan de Heilige Geest, van eenzelfde wezen, majesteit en heerlijkheid als de Vader en de Zoon (vgl. art. 11 NGB)! We zullen met Jodocus van

Lodensteijn (geref. theoloog 17^e eeuw) mogen zeggen dat de gehele Drie-eenheid op de wijze en in de kracht van de Heilige Geest bij ons inwoont (vgl. Joh. 14:23).³

De bijdrage van W. van 't Spijker

Het bovenstaande beoogt de opmaat te zijn voor wat professor Van 't Spijker schrijft. Hij laat zien hoe reeds in de theologie van de middeleeuwen de inwoning van de Geest volop aandacht krijgt. Enerzijds ziet men de Heilige Geest present in heel de schepping, God is met zijn macht alomtegenwoordig. Anderzijds *onderscheidt* men zijn bijzondere tegenwoordigheid in de gelovigen. Treffend daarbij is dat men deze laatste trinitarisch ziet: de Vader en de Zoon zijn betrokken bij de inwoning van de Geest, en het heilswerk in en aan de gelovigen wordt gezien als het werk van de drie-enige God.

Het genoemde onderscheid vinden we ook terug in de reformatorische uitleg van Romeinen 8, waarbij het trinitarische niet uit het zicht verdwijnt. Voor *Martin Bucer*, de reformator van Straatsburg, ligt het geheim van het christelijk leven in de inwoning van de Geest. Wanneer Hij in ons hart komt wonen, voert Hij het bewind erover als Heer. Deze inwoning betekent allereerst een werkelijke *tegenwoordigheid*, maar vooral ook een effectieve heerschappij. De Geest schenkt ons de gezindheid van Christus, maakt dat het wordt: niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij. De inwoning van de Geest geeft ons troost en kracht in de strijd tussen vlees en geest, en biedt ons zekerheid dat het werk van de genade eenmaal voltooid zal worden.

Bucer heeft er meer dan *Calvin* bij de uitleg van Romeinen 8 oog voor dat onze verheerlijking onlosmakelijk verbonden is met de inwoning van de Geest en dat ze een belofte inhoudt voor de toekomst. Calvin verwijst niet naar de opstanding van de doden en brengt daardoor niet voldoende in rekening de troost van het doorgaande werk van de Geest tot op de dag van Christus. Calvin heeft in dit opzicht de andere reformatorische exegese niet gevolgd. Samenvattend concludeert Van 't Spijker o.a. dat in de vroege reformatorische exegese de inwoning van de Geest *samenvalt* met de inwoning van Christus in de zijnen en dat ze geldt voor alle oprechte gelovigen. Ze heeft een trinitarisch karakter en is op onze uiteindelijke verheerlijking gericht. Deze exegese bouwt voort op die van de middeleeuwen en doet recht aan de uitleg van de kerkvaders. Zo droeg ze bij aan het oecumenische en katholieke karakter van de gereformeerde theologie.

De opvatting van W.J. Ouweneel

Nog niet zo lang geleden publiceerde professor W.J. Ouweneel een lijvige studie over de leer van de Heilige Geest.⁴ In dit boek komt hij met een opvatting over de inwoning van de Geest die wel aandacht vraagt, nu evangelisch-charismatische invloeden onze kerkleden niet voorbijgaan. Voor de reformatorische exegese is de inwoning van de Geest geen apart moment op de weg van het geloof: ze is het geheim van de gemeenschap met Christus en is het deel van ieder die tot geloof komt.

Ouweneel daarentegen onderscheidt 'scherp' tussen twee activiteiten van de Geest. De eerste is het bewerken van *bekering* of wedergeboorte. De tweede is het komen *wonen* in zo'n wedergeboren persoon. 'De aannemer die een huis renoveert, is niet noodzakelijk dezelfde als de nieuwe bewoner van het huis. De Geest is zowel degene die de mens "renoveert" als degene die in de gerenoveerde mens komt wonen; maar dit tweede is niet automatisch met het eerste gegeven.'⁵

Ouweneel maakt verschil tussen de Geest als *kracht* en de Geest als *Persoon*. Bij de bekering is de Heilige Geest ‘slechts’ als kracht werkzaam, terwijl het bij de inwoning gaat om de komst van de Geest als Persoon. Dit laatste noemt Ouweneel ook wel ‘de doop met de Geest’ of ‘de verzegeling met de Geest’. Er kan tussen het tot bekering komen en de komst van de Geest als Persoon in ons hart een tijdsverloop bestaan. Ouweneel ziet dus de inwoning van de Geest als een *apart moment* in de heilsorde, de weg die de Geest in de toepassing van het heil aan ons gaat!

Merkwaardig is hoe Ouweneel hier dicht bij hervormde theologen komt die zich meer op de bevindelijke theologie van de Nadere Reformatie oriënteren.⁶ Voor I. Kievit en L. van Nieuwpoort bijvoorbeeld is het komen van de Geest als Persoon ook een eigen moment in het leven van het geloof. Zij brengen dat in verband met wat Paulus schrijft over de verzegeling met de Geest. Bij die verzegeling wordt ons hart een woonstede van God in de Geest en ontvangen we de Geest als Persoon.⁷

Het is boeiend te constateren hoe men uit heel verschillende hoeken (evangelisch en bevindelijk-gereformeerd) tot dezelfde scheiding komt met betrekking tot de bekering van een mens en de inwoning van de Geest als Persoon!

Wat zegt de Schrift?

Het onderscheid dat Ouweneel maakt tussen de Heilige Geest als *kracht* en als Persoon, is mijns inziens een denkconstructie. Zeker, de Geest wordt in het Nieuwe Testament een kracht genoemd. De ‘kracht van de Allerhoogste’ zal Maria overschaduwen (Luc. 1:35) en de apostelen zullen ‘met kracht’ bekleed worden (Luc. 24:49). Maar die kracht is niet te scheiden van de komst van de Geest als Persoon. Gabriël zegt dan ook tot Maria dat ‘de Heilige Geest’ over haar zal komen (Luc. 24:35) en datzelfde zegt de Here Jezus tot de leerlingen (Hand. 1:8). Paulus spreekt over ‘de kracht van de Geest’ (Rom. 15:19) en leert ons daarmee dat de kracht die ontvangen wordt, onlosmakelijk verbonden is met de Persoon van de Geest. We zien dat ook bij onze Heiland. Hij keert ‘in de kracht van de Geest’ terug naar Galilea (Luc. 4:14) om daar zijn werk te doen, maar die kracht is er doordat de Geest als Persoon bij zijn doop in de Jordaan op Hem gekomen is (Mat. 3:16; Joh. 1:33). Treffend is dan ook dat Hebreëën 9:14 kortweg zegt dat Hij Zich ‘door de eeuwige Geest’ als een smetteloos offer aan God heeft gebracht. Hij kon zijn middelaarswerk onberispelijk doen doordat de Heilige Geest Hem daartoe de kracht schonk.

Het is niet houdbaar om het ontvangen van de Geest als Persoon los te koppelen van het tot geloof komen, zoals Ouweneel stelt. Paulus herinnert de Romeinen eraan dat zij ‘in de Geest’ zijn (Rom. 8:9) en dat de Geest van God ‘in u woont’ (Rom. 8:11). Het geloven in de Here Jezus is voor de apostel zozeer verbonden met het bezit van de Geest dat hij zelfs schrijft: ‘Indien iemand echter de Geest van Christus niet heeft, die behoort Hem (Christus) niet toe’ (Rom. 8:9). De Galaten hebben niet slechts de *kracht* van de Geest ontvangen, maar ‘*de Heilige Geest*’ zelf door gelovig te luisteren naar de boodschap (Gal. 3:2). Ook in Efeziërs 1:13 legt Paulus een duidelijk verband tussen het ontvangen van de Geest als zegel en het gelovig worden van de Efeziërs, wanneer hij schrijft: ‘In Hem (Christus) zijt gij, toen gij gelovig werdt, ook verzegeld met de Heilige Geest der belofte.’ L. Floor wijst erop dat de apostel, wanneer hij accent had willen leggen op het *gescheiden zijn* van het tot geloof komen en verzegeld worden, daar in het Grieks uitdrukking aan had kunnen geven. Nu doet hij niet meer dan beide onderscheiden.⁸

Afsluiting

Onze conclusie mag zijn dat de vroeg-reformatorische uitleg van Romeinen 8 – zoals professor Van 't Spijker die releveert – recht doet aan wat het Nieuwe Testament zegt. De inwoning van de Geest is een geschenk dat ons deel wordt wanneer wij tot geloof komen, en is geen later moment op de weg van het geloof. Ieder die door waar geloof in Christus is ingeplant, mag met Zondag 20 van de Heidelberger van de Heilige Geest belijden: ‘dat Hij ook mij gegeven is’ en dat de Geest heeft vervuld wat Hij bij de doop beloofde: ‘dat Hij in ons wonen wil’ (doopformulier).

Het is een geweldige weelde wat het Nieuwe Testament ons verkondigt over die inwoning van de Geest! God is van achter de voorhangsels van tabernakel en tempel tevoorschijn gekomen om in onze harten woning te maken. Elke gelovige is nu tempel van de Heilige Geest. De Geest is niet ergens aan de rand van ons mens-zijn bezig, maar Hij is ons *hart* ingetrokken, in het centrum van onze persoonlijkheid. In dat hart, waaruit heel ons leven opkomt (vgl. Spr. 4:23), is Hij bezig en werkt Hij ons leven lang om ons te veranderen naar Christus’ beeld.

Je kunt het te kwaad hebben met je boze aard. Je kunt je machteloos voelen om een koppige boezemzonde te weerstaan. Je kunt lijden aan de onvolkomenheid van je geloof en de zwakheid die je parten speelt.

Wat een troost is het dan te mogen weten: *God zelf* is in mijn hart komen wonen! Niemand minder dan de Heilige Geest is er present om mij sterk te maken, te hulp te komen, het waar te maken: ‘Mijn Geest zal Ik in uw binnenste geven en maken dat gij naar mijn inzettingen wandelt en ijverig mijn verordeningen onderhoudt’ (Ez. 36:27).

Tegelijk mag de inwoning van de Geest ons doen vertrouwen: Hij *maakt* het werk dat Hij in ons begonnen is, *af*. Want Hij is ‘de Geest van de heerlijkheid’ (1 Petr. 4:14) die niet rust voordat Hij ons volkomen rein in het eeuwige leven een plaats gegeven heeft te midden van de gemeente van de uitverkorenen. Ook ons sterfelijk lichaam wordt eens opgewekt door de Geest ‘die in ons woont’ (Rom. 8:11).

Door de inwoning van de Geest hebben Gods kinderen die toekomst al bij zich. De Geest ontvangen zij immers ‘als *eersteling*’ (Rom. 8:23): Hij vertegenwoordigt die toekomst, is er de eerste gave van. Door Hem ervaren zij al ‘de krachten van de toekomende eeuw’ (Heb. 6:5). De Geest woont ook bij ons in als ‘*onderpand*’ (2 Kor. 5:5), als Gods waarborg voor de heerlijkheid die over ons geopenbaard zal worden. We kunnen erop rekenen! Een heerlijkheid waarvan de kern zal zijn de volkomen vervulling van ‘de beloften’ waarop Paulus wees in 2 Korintiërs 6: ‘Ik zal onder hen wonen en wandelen en Ik zal hun God zijn en zij zullen mijn volk zijn...’ (vgl. Op. 21:3). Het nieuwe Jeruzalem waarvan de naam zal zijn: ‘de HERE is aldaar’ (Ez. 48:35) en waar God zal zijn ‘alles in allen’ (1 Kor. 15:28)!

Noten:

¹ *Charis. Theologische opstellen, aangeboden aan prof. dr. J.W. Maris*, red. A. Baars e.a., Heerenveen 2008, p. 218-229.

² Vgl. Jonggil Byun, *The Holy Spirit was not yet*, Kampen 1992, p. 190.

³ Vgl. A.A. van Ruler, *Theologisch Werk*, VI, Nijkerk 1973, p. 15. Van Ruler tekent hierbij aan: ‘Dat is het meest verbijsterende van de hele pneumatologische grondgedachte.’

⁴ Willem J. Ouweneel, *De Geest van God. Ontwerp van een pneumatologie*, Vaassen 2007. Ik besprak dit boek in *Nader Bekeken*, jrg. 14 nr. 11, november 2007, p. 309v.

⁵ Willem J. Ouweneel, *a.w.*, p. 195.

⁶ De Nadere Reformatie was een beweging in ons land die vanaf de 17^e eeuw zich keerde tegen het naamchristen-zijn van velen in de Republiek en voor een waarachtig godvruchtig leven zich inzette. In een later stadium versmalde ze zich sterk tot de innerlijke beleving van het werk van de Geest.

⁷ Vgl. hiervoor A.N. Hendriks, *Die in de waarheid leidt. Bijdragen over de Heilige Geest en zijn werk*, Heerenveen 2002, p. 104,105.

⁸ L. Floor, *Efeziërs. Eén in Christus*, Kampen 1995, p. 67.